Nakládání průmyslovým vlastnictvím v ČR a příslušná legislativa EU

Josef Malý*

Vstup České republiky do EU nezbytně vyžadoval, aby se na něj podnikatelské subjekty svědomitě připravovaly již dnes, a to zejména studiem legislativy, kterou budou muset dodržovat. Podnikům jsou již známy podmínky, za kterých mohou vyvážet svou produkci na tento náročný trh, ať již jsou vyrobeny v licenci tuzemského nabyvatele nebo ne.

Pomineme-li skutečnost, že licenční smlouvy jako ostatně žádné jiné smlouvy nesmějí obsahovat ustanovení, která jsou v rozporu s kogentními normami právních řádů obecně, řada omezení jak pro stranu poskytovatele, tak pro stranu nabyvatele vyplývá zejména z možného konfliktu mezi ochranou volné soutěže (hospodářské soutěže) a monopolem, který je představován časově, věcně a teritoriálně udělením patentu.

Současná praxe Komise EU řeší konflikt mezi monopolem patentu a podporou konkurence pragmaticky, a to někdy i za cenu zásahu do patentových práv. Smlouva o Evropském hospodářském společenství (tzv. Římská smlouva – ŘS) zakazuje v článcích 85 a 86 veškerá ujednání mezi podniky členských států, která mohou nepříznivě ovlivňovat obchod mezi členskými státy a která způsobí vyloučení nebo omezení soutěže na společném trhu. Tento obecný zákaz však může být zmírněn. Komise EHS vydala již v roce 1984 a v roce 1989 předpisy (Commission Regulation No. 2349/84 a Commission Regulation No. 556/89), následně pak Nařízení Komise č.240/96/ES, kterými byly z pravidel EHS vyňaty určité druhy patentových smluv a posléze i smluv, jejichž předmětem je právo k využití know- how, výzkum a vývoj či možné kombinace obsahující určitá ujednání, jež by byla jinak v rozporu s ustanoveními ŘS. Nová ustanovení o blokových výjimkách při transferu technologie se vztahují ke smlouvám, jejichž předmětem jsou práva k využívání patentů, kterými se rozumějí patentové přihlášky, užitné vzory, přihlášky k využití užitných vzorů, topografie polovodičů (masky), nové odrůdy rostlin a plemena zvířat jako výsledky šlechtění, certifikáty k ochraně lékařských produktů a zvláštní certifikáty podle francouzského práva a rovněž tak se vztahují ke smlouvám, jejichž předmětem jsou práva k využití know-how.

Negativní atesty v kartelovém právu ES

Negativní atest a negativní výjimky jsou řešeny v předpisech sekundárního komunitárního práva – v Nařízeních Rady a Komise. Negativním atestem (negative clearance) Komise ve shodě s čl. 2 Nařízením 17/62/EHS v platném znění vyjadřuje, že na základě skutečností, které jsou jí k dispozici, nejsou důvody pro zásah, tedy že daná smlouva nespadá vůbec pod čl. 85 odst. 1 a 2 ŘS, v němž jsou obecně vymezeny zakázané a neplatné dohody narušující soutěž. Důsledkem vydání negativního atestu je fakt, že daná dohoda je pokládána z hlediska soutěžního práva za

* Ing. Josef Malý, Katedra mezinárodního obchodu Vysoké školy ekonomické v Praze.

nezávadnou, že tedy nejsou z hlediska soutěžního práva důvody pokládat ji za zakázanou, neplatnou, a tudíž nikoho nezavazující. Komise vydává individuální atest jen na žádost účastníků dohody podniků nebo jejich sdružení v pojetí práva ES. Negativní atest nemá závaznost ani povahu formálních rozhodnutí (decision), je to pouhé vyjádření názoru Komise (opinion). Nezavazuje tedy národní kartelové úřady či soudy, které však přesto velmi často přihlížejí k názoru Komise jako k důležitému dokladu. Ani negativní atest však nezakládá jistotu pro účastníky, že jejich smlouva je z hlediska čl. 85 odst. 1 podle ŘS nezávadná, je to však spolehlivější nástroj, než tzv. útěšný dopis (comfort letter). Negativní atest je třeba odlišovat od individuální výjimky, udělované Komisí ve formě rozhodnutí (decision), které je i pro soudy závazné.

Blokové negativní atesty v kartelovém právu ES ve vztahu k licenčním smlouvám

Komise vydala řadu oznámení (notice) o tom, že určité aktivity či skupiny dohod obecně nepokládá za dohody ve smyslu čl. 85 odst. ŘS. Lze je označit za blokové (skupinové) negativní atesty. Pokud dohoda splňuje podmínky některého z nich, nemusí již Komise vydávat negativní atest jednotlivě, není ani třeba žádosti účastníků takovéto dohody.

V oblasti licenčních smluv Komise vydala blokový negativní atest na Dohody o patentových licencích z roku 1962, který stanoví, že některá ustanovení licenčních smluv nejsou narušením soutěže, a tudíž nespadají vůbec pod čl. 85 odst. 1 ŘS, zejména závazek poskytovatele licence, že neudělí licenci dalším nabyvatelům (jediná – sole licence) nebo že vynález sám nebude využívat (výlučná – exclusive licence). Dále pod tento článek nespadají omezení nabyvatele jen na určité způsoby užití vynálezu, omezení v kvalitě či množství jeho produkce, času či území využití nebo závazek, že nebude udělovat sublicence. Nyní jsou některá z těchto ustanovení pokryta blokovou výjimkou.

Blokové výjimky v právu ES

Komise může udělit výjimku z čl. 85 odst. 1 ŘS, resp. ze zákazu dohod narušujících soutěž. Činí to formou rozhodnutí, a sice tím, že deklaruje čl. 85 odst. 1 a 2 ŘS za neúčinný pro danou smlouvu. Obecné předpoklady pro udělení výjimky stanoví čl. 85 odst. 1 a 2 ŘS následovně:

- dohody mají příznivý efekt, jasné společenské přínosy – přispívají ke zlepšení výroby, distribuce nebo technického či hospodářského pokroku;
- dohody vyhrazují spotřebitelům přiměřený podíl na výhodách z toho plynoucích (např. nižší cena, vyšší kvalita, širší výběr – spotřebitelem se ovšem nemíní jen konečný spotřebitel, ale i podnikatel – kupující);
- dohody neukládají omezení, jež nejsou k dosažení těchto cílů nutná;
- nevylučují soutěž ve vztahu k podstatné části výrobků tím dotčených.

Nařízení Komise č. 240/96 představuje liberálnější přístup ve srovnání s Nařízeními Komise č. 2349/84 či č. 556/89. Zavádí tzv. bílý seznam I, bílý seznam II, šedý seznam a černý seznam. U bílého seznamu I jde o ustanovení, která jsou za jistých okolností přípustná, nepředstavují ohro-

žení soutěže. Bílý seznam II obsahuje ustanovení hraniční, která jsou uvedena pro výkladovou jistotu účastníků. Tzv. černý seznam naopak uvádí ustanovení, která jsou nepřípustná. V šedém seznamu nalézáme ustanovení, u kterých není v praxi zřejmé, nakolik jsou nebo nejsou pro ohrožení hospodářské soutěže podstatná. Jde o povinné ohlášení dohody Komisi, která může podat námitky nebo odpor (opposition procedure), a teprve nevyjádří-li se Komise do určité doby, má se zato, že tato ustanovení soutěž neohrožují, a tudíž mají být vyňata a budou na tzv. bílém seznamu.

Vztahuje se i na čisté či smíšené smlouvy týkající se i jiných předmětů duševního vlastnictví, zejména na ochranné známky, průmyslové vzory a autorská práva, včetně ochrany software, pokud takové smlouvy přispívají k nabytí dané technologie a mají jen vedlejší význam. Vztahuje se též na takový převod patentů, kde riziko spojené s využitím zůstává na převodci, protože částka placená za převod závisí na obratu nabyvatele z užití technologie. Nařízení se vztahuje na závazky podniků nejen členských zemí, ale i jiných zemí, pokud mají účinek na území členských států EU. Toto nařízení se nevztahuje na know-how předávané v rámci franchisingu. O franchisingu bylo vydáno samostatné nařízení upravující blokovou výjimku.

Nařízení se s určitými výjimkami nevztahuje na dohody mezi členy patentových poolů nebo poolů vytvořených k určitému know-how, na soutěžitele, kteří mají podíly v joint venture nebo na dohody mezi nimi, na křížové licence mezi konkurenty ani na dohody uzavřené pouze za účelem prodeje. Vztahuje se však na joint venture mezi menšími podniky (jejichž podíl na trhu licencovaných a zaměnitelných výrobků u licencí na výrobu i prodej nepřesahuje 10 %, u licencí jen na výrobu 20 %).

Komise však může odejmout výhody vyplývající z tohoto nařízení, i když dohoda splnila podmínky pro vynětí, pokud má účinky, které nejsou slučitelné s podmínkami uvedenými v čl. 85, odst. 3 ŘS, zejména kde dohoda zamezuje účinné soutěži s licencovanými výrobky, což může nastat tam, kde nabyvatelův tržní podíl na daném území přesahuje 40 %.

Závazky vyňaté z účinku čl. 85 odst. 1 ŘS (bílý seznam I)

Závazek poskytovatele :

- neposkytnout licenci na daném území jinému nabyvateli nebo že ji tam nebude ani o sám využívat (jedná se o jedinou nebo výlučnou licenci), které jsou tedy tímto z hlediska soutěžního práva ES obecně připuštěny. Automatické (nebo jako následek zavedených zlepšení) prodloužení trvání původní smlouvy s tímto závazkem by však spadalo do rámce č. 85 odst. 1 ŘS (černý seznam) a je zakázáno a je neplatné;

Závazek nabyvatele :

- nevyužívat poskytnutou technologii na území poskytovatele v zemích ES (jedná se sice o rozdělení trhů, ale opírá se o zápovědní právo poskytovatele, který udělením licence neomezuje nabyvatele, ale rozšiřuje jeho možnosti oproti obecné zápovědi). Také automatické prodloužení smlouvy s tímto závazkem je zakázané a neplatné (černý seznam);
- nevyrábět ani nijak nevyužívat licencovanou technologii na území jiných nabyvatelů v zemích EU ani tam nevyvíjet snahu o jejich odbyt, zejména neumisťovat tam reklamu, značku nebo distribuční sklady (poskytovatel tak může efektivně organizovat využití technologie);

- neprodávat licencované výrobky na území jiných nabyvatelů v zemích EU jako odpověď na jím nevyvolanou zakázku (závazek může trvat nejvýše 5 let od prvého uvedení těchto výrobků na trh v ES některým nabyvatelem);
- využívat jen ochrannou známku či jinou identifikační a rozlišovací značku (logo) poskytovatele za podmínky, že nabyvatel se bude moci označovat jako výrobce licencovaných výrobků (je to forma reklamy poskytovatele na dalším trhu, ale též ochrana informací spotřebitele o původu výrobků a technickém spojení podniků);
- omezit výrobu až na takové množství, jež je nezbytné pro výrobu jeho vlastních výrobků nebo prodávat licencovaný výrobek jen jako integrální část jeho výrobků nebo jejich náhradu či v jiném spojení s jeho výrobky, pokud toto potřebné množství si může nabyvatel volně určit (jedná se o licenci, kterou je nabyvatel pověřen specializovanou výrobou určitých komponentů pro výrobky poskytovatele, jinak by se dostal do postavení speciálního závodu poskytovatele).

Pro čisté patentové licence tato vynětí nepřesahují dobu platnosti patentů na licencované výrobky současně platné na území států EU, kterých se jejich prodej týká. U čistých licencí k využití know-how trvá vynětí závazku poskytovatele a prvých dvou závazků nabyvatele nejvýše po dobu 10 let od prvého uvedení daného výrobku na trh některým nabyvatelem. U smíšené licence k využití patentu i know-how je vynětí těchto závazků účinné také jen po dobu platnosti patentů na dotčených územích EU, pokud tato doba přesahuje 10 let. (U know-how je podmínkou jejich identifikace ve smlouvě jejich utajení a fakt, že jsou v dané technologii podstatné. Vynětí posledních dvou závazků trvá po dobu platnosti smlouvy, zůstane-li know-how utajené).

Závazky, které nespadají pod čl . 85 odst. 1 ŘS (bílý seznam II)

Pokud by snad díky okolnostem byly začleněny do rámce čl. 85 odst, 1 ŘS, jsou nařízením vyňaty z jeho účinku v pozici „bílého seznamu I“.

Závazek poskytovatele :

- poskytnout dodatečně nabyvateli výhodnější podmínky, pokud je později dal jinému nabyvateli (doložka nejvyšších výhod – tato podmínka zlepšuje soutěžní postavení nabyvatele ve vztahu ke konkurujícím mu nabyvatelům a umožňuje nastolit jednotné podmínky využité technologie v rámci společného trhu).

Závazek nabyvatele :

- utajovat know-how (závazek může trvat i po skončení platnosti licenční smlouvy);
- neposkytovat sublicence a nepřevádět licenci (to lze jen s výslovným souhlasem poskytovatele a vyplývá to z absolutního práva poskytovatele k patentu);
- nevyužívat licencované patenty po skončení licenční smlouvy, pokud ještě nevypršela doba platnosti těchto patentů a know-how je stále ještě utajované (nabyvatel nemůže být po skončení smlouvy omezován ve využití vynálezu, není-li již chráněn, a know-how, stalo-li se veřejně známým, což by bylo bezdůvodné omezení jeho svobody podnikat);
- poskytnout poskytovateli svá zlepšení získané technologie za podmínky, že tato křížová licence není výlučná (tj. budou-li nabyvateli zachována práva svá zlepšení sám využívat

a poskytovat třetím osobám) a že poskytovatel také přijal závazek udělovat nabyvateli výlučnou či nevýlučnou licenci na svá zlepšení – podmínkou přípustnosti je tedy reciprocita, know-how menšího rozsahu může být vzájemně poskytováno i bezúplatně, závažnější zlepšení formou nových licencí za úplatu;

- dodržovat určitou minimální specifikaci kvality výroby nebo si povinně opatřovat určité výrobky nebo služby od poskytovatele nebo od jiného podniku poskytovatelem určeného, pokud je to nutné pro řádné využití licencované technologie nebo to zajišťuje použitelnost výrobku nabyvatele (např. jako subdodávka) pro poskytovatele a ostatní nabyvatele, a s tím související závazek umožnit poskytovateli dodržování těchto specifikací u sebe kontrolovat. Tato podmínka je dána povahou technologie a bez daných omezení by ji nebylo možno vůbec nebo na požadované úrovni zajistit. Konkrétní provádění práva kontroly musí být adekvátní danému účelu, nemůže jej přesáhnout;
- informovat poskytovatele o narušení či zneužití know-how třetími osobami a pomáhat mu v podnikání legálních kroků proti narušování. Nabyvatel sám takové kroky podniknout nemůže (s výjimkou ochrany proti nekalé soutěži), neboť nemá absolutní právo k technologii, jeho pomoc je spíše v předání dokumentů, v účasti na financování žalob proti třetím osobám aj.;
- platit licenční poplatky (royalties) do ukončení licenční smlouvy, i když se know-how mezitím stalo veřejně známým nebo skončila platnost patentu, je-li tím usnadněna platba. U čistých patentových nebo nepravých licencí by již taková platba byla problematická, pokud by i přes ztrátu ochrany technologie netrvaly i jiné výhody z licence. U smíšené licence důvodem pro pokračující platbu může být např. výhoda z užití druhé části technologie, jež je zatím ještě chráněna;
- platit alespoň minimální licenční poplatky nebo produkovat alespoň minimální množství, popř. počet operací s licencovanou technologií (na ty je obvykle vázáno placení ceny za licenci a zajišťuje se tím alespoň minimální příjem poskytovatelů);
- označovat licencované výrobky jménem poskytovatele či číslem patentu (aby nebyli klamáni spotřebitelé o původu výrobků a konkurenti byli informováni o ochraně technologie);
- omezit využívání technologie jen na určité technické oblasti nebo jen na určené trhy (vzhledem k teritoriální omezené absolutní ochraně technologie, v rámci níž poskytovatel udělením licence soutěž nezužuje, ale rozšiřuje i při tomto omezení nabyvatele). Poskytovatel si může vyhradit práva zamezit tomuto využití technologie;
- využít danou technologii jen k budování zařízení pro třetí osoby, ale nabyvateli musí být umožněno zvýšit kapacitu těchto zařízení pro vlastní užití za běžných obchodních podmínek zahrnujících placení dodatečných poplatků (podobné důvody jako u předchozího omezení, nabyvatel však musí mít vlastní účel využití licence);
- dodávat určitým spotřebitelům (odběratelům) jen omezené množství licencovaných výrobků, pokud mohou mít jiný zdroj jejich dodávky na licencovaném území (omezení vyplývající z ochrany duševního vlastnictví poskytovatele, jak výše uvedeno, jehož zneužití však nesmí být na úkor spotřebitelů). Tento závěr Komise platí i tam, kde je zákazníkem sám nabyvatel;
- nemůže sice přijmout závazek, že nenapadne platnost poskytnutých patentů poskytovatele nebo s ním spojených podniků v zemích EU a utajenost a podstatný

charakter poskytnutého know-how, ale poskytovatel si může vyhradit právo ukončit platnost smlouvy, když to nabyvatel učiní. Může ukončit platnost licence ohledně patentu, o němž nabyvatel začne nárokovat, že není potřebný. Přijaté řešení je určitým kompromisem mezi zájmem poskytovatele a potřebou chránit soutěžní prostředí;

- podobně nemůže být nabyvatel zavázán, že nebude s poskytovatelem nebo s ním spojenými podniky konkurovat na trzích EU ve výzkumu a vývoji, výrobě a distribuci a nemůže ani obecně ukončit smlouvu, ale může ukončit výlučnost licence (byla-li sjednána) a přestat poskytovat zlepšení nabyvateli a požadovat po něm prohlášení, že poskytnuté know-how nebylo užito v konkurenčních výrobcích či jejich výrobě. Je to kompromisní ustanovení.

Závazky, které spadají pod čl. 85, odst 1 ŘS a nejsou vyňaty (jejich sjednání je neplatné – černý seznam):

- jedné straně je zamezeno určování cen (včetně slev) licencovaných výrobků;
- jedné straně je zamezeno soutěžit s druhou nebo s podniky spojenými ve výzkumu a ve vývoji, výrobě či distribuci týkající se licencovaných výrobků na společném trhu;
- jedna nebo obě strany jsou dle smlouvy zavázány nebo na základě jednání ve shodě (bez objektivních důvodů) odmítnout objednávky spotřebitelů či obchodníků na jejich územích, kteří by prodávali výrobky na jiných územích společného trhu. Spadá sem i závazek ztížit spotřebitelům nebo obchodníkům získání výrobků od jiných obchodníků na trhu EU nebo uvedení výrobků na trh v licencovaném území, které byly legálně uvedeny na trh v rámci EU poskytovatelem nebo s jeho souhlasem, zejména má-li být k tomu využito duševní vlastnictví. Tímto závazkem by si totiž účastníci vytvořili absolutní teritoriální ochranu a mohli zamezit paralelnímu dovozu licencovaných výrobků na území třetích zemí EU, a tím omezit obchod a izolovat národní trhy;
- nabyvatel je povinen zcela nebo zčásti převést na poskytovatele práva ke zlepšení licencované technologie nebo nové způsoby jejího využití. Zakázán je jednostranný závazek, nikoliv reciproční;
- prodlouží-li se s automatickým prodloužením smlouvy nebo se zavedením zlepšení závazek poskytovatele jediná (sole) nebo výlučná licence nebo závazek některé ze stran, že nebude využívat danou technologii na území druhé strany nebo ostatních nabyvatelů. Tyto závazky mohou být přijaty jen v původní smlouvě;
- byly-li strany ještě před transferem technologie konkurujícími výrobci a jeden z nich je nyní omezen ve stejné technické oblasti a výrobkovém trhu tak, že nesmí dodávat určité skupině spotřebitelů, užívat určitou formu distribuce nebo užívat určitého balení, pokud to překračuje nepřípustné hranice jeho omezení;
- omezení jedné ze stran ohledně množství výroby či prodeje nebo počtu operací využívajících licencované technologie, pokud to překročí hranice nepřípustného omezení.

I když výlučné právo představuje, v jistém úzkém aspektu provedení výrobku, soutěžní výhodu vzhledem k existující ochraně coby části duševního vlastnictví, je zároveň podnětem

pro ostatní k tvorbě jiného řešení, jiného provedení, k výběru jiného označení a k rychlé implementaci výsledků tvůrčí práce. Smyslem existence zvláštních práv duševního, zejména průmyslového, vlastnictví je tedy podpora tvůrčí aktivity a soutěže, a ne její omezení.

Ochrana duševního vlastnictví – zejména autorských práv, práv k využití patentovaných vynálezů, ochranných známek, ale i průmyslových a užitných vzorů je jednou z hlavních oblastí, na něž se po dlouhá léta soustřeďuje úsilí Unie. Vynutil si to i nástup internetu, který téměř ze dne na den umožnil obcházet některá práva vztahující se k duševnímu vlastnictví.

V roce 2000 předložila EU akční plán boje proti pirátským kopiím a falešným značkovým výrobkům a odhadla, že tyto aktivity připraví na celém světě oprávněné majitele o 200 až 300 miliard EURO ročně. Jen kvůli pirátství přijdou evropští podnikatelé na vnitřním trhu Unie o 800 miliard EURO a na dalších trzích o 2 miliardy ročně a snad nejvíce prodělávají producenti počítačového software (nelegální kopie tvoří v EU až 40 % legálního obchodu s počítačovými programy) a v menší míře i výrobci CD, kteří přicházejí ročně až o 10 % svých zisků. Mezinárodní federace fonografického průmyslu odhaduje, že na světové síti je k dispozici až 25 miliónů souborů s hudebními nahrávkami. Proto Unie vyvíjí tlak na členské i kandidátské země, aby přijaly zákony a opatření proti kopírování CD, nepovolenému šíření počítačových programů či prodeji falešných značkových výrobků, jimiž zejména východní trhy značně oplývají.

Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (TRIPS) a vynucení práv

V roce 1996 vstoupila pro Českou republiku v platnost Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (TRIPS). Je součástí Dohody o zřízení Světové obchodní organizace (viz sdělení MZV č. 191/1995 Sb.). Jde o významnou regionální dohodu, která se týká nejen průmyslového vlastnictví, ale i autorského práva a práv příbuzných, a také například ochrany nezveřejněných informací. Je nutno podotknout, že se TRIPS věnuje velmi zevrubným způsobem dokonce i prostředkům k dodržování práv. Z hlediska veřejnoprávních aspektů ochrany jednotlivých předmětů průmyslového vlastnictví naše právní úprava naprosto vyhovovala, neboť Česká republika poskytovala ochranu všem těmto předmětům duševního, zejména průmyslového vlastnictví. Neplatilo to jen pro podmínky udělení nucené licence k patentům a pro některé aspekty vynucování práv. Patentový zákon a zákon o ochranných známkách novelizované zákonem 116/2000 Sb. totiž výslovně neupravovaly oprávnění majitele patentu či ochranné známky žádat o zničení předmětů, jejichž výrobou či uvedením na trh došlo k porušení jeho práv.

Evropská patentová úmluva

Česká republika přijala závazek požádat o přizvání k přístupu k Evropské patentové úmluvě. Tato úmluva nebyla součástí acquis, nýbrž byla regionální úmluvou, která acquis nahrazovala. Jejími členy byly všechny státy EU a některé státy další (Švýcarsko, Lichtejnštensko, Monako, Kypr, Turecko). V roce 1996 požádala Česká republika o pozvání k přístupu k této úmluvě a vzhledem k tomu, že již splnila všechny předpoklady pro členství v Evropské patentové organizaci, byla v roce 1999 přizvána s účinkem k 1. červenci 2002. Sám akt přístupu ovšem předpokládal, že kandidátská země včas přijme opatření k propojení evropského patentového systému se sys-

témem národním. Úmluva se s národním právem prolíná natolik, že některá ustanovení nutná k uspokojivému fungování celého systému, byla obsažena právě ve vnitrostátním právním řádu. Členským státům byla ponechávána značná volnost při řešení některých otázek, například budou-li vyžadovat překlady evropských patentů do svého úředního jazyka, bude-li národní úřad průmyslového vlastnictví přijímat evropské patentové přihlášky apod.

Společný patent EU

Trvalo téměř třicet let, než se členské státy EU dokázaly shodnout na takzvaném „společném patentu EU". Chybně je zde užíváno jen označení Evropský patent. Ten existuje již od roku 1973, a to na základě Mnichovské konvence o evropském patentu. Tento patent však nebyl právně závazný v celé Unii, dokud nebyl přeložen do všech jejích jazyků, a ochrana práv, jež zajišťuje, závisela na libovůli národních orgánů, případně soudů. Argumenty pro zavedení společného patentu EU byly vždy velmi působivé. V současné době platí vynálezci, pokud chtějí požívat ochrany svých vynálezů v celé Unii, 25 000 EURO. Donedávna byli nuceni platit 49 000 EURO, a to pouze v osmi členských zemí EU, které společně uznávaly patenty, tedy dvojnásobek nynějších poplatků ve smyslu společného patentu EU. (Cena patentování v USA se odhaduje na 10 330,- EURO a v Japonsku jsou tyto náklady v současné době 3krát nižší než v Evropě). To postihovalo zejména malé a střední podniky, které fakticky neměly příležitost patentovat své nápady v celé Unii, nejen vzhledem k vysoké ceně, ale i díky rozsáhlé administrativě, jež si patentování v jednotlivých státech EU vyžadovalo. I po tak výrazném snížení nákladů budou však evropské firmy platit přibližně 2,5krát více než jejich konkurenti v USA nebo v Japonsku.

Překážky pro zavedení společného patentu EU byly různého druhu, např. vysoká cena přihlašování vynálezů. Řada států totiž nechtěla přijít o příjmy za patentové poplatky. Panovaly i neshody v otázce, kdo a jaké procento dostane z jednoho poplatku za patent EU, dlouho nebyla vyřešena otázka, kdo má platit za překlad příslušné dokumentace do jednotlivých jazyků.

Nový patentový systém EU, který schválili ministři vlád členských zemi EU počátkem března 2003, má povzbudit zavádění inovací, a posílit tak konkurenceschopnost Unie na světových trzích. O uznání patentu na celém území EU mají firmy v budoucnu žádat společný evropský patentový úřad. Nebudou muset tak vynakládat prostředky spojené s vyřizováním patnácti, (po rozšíření Unie dvaceti pěti) žádostí o uznání patentů v jednotlivých členských státech.

Po vyplnění jedné jediné žádosti budou mít vynálezci příležitost získat patent platný v celé EU, a to za podstatně nižší poplatky než dosud. Zavedení společného patentu EU je součástí strategie, kterou členské státy EU přijaly na summitu v Lisabonu s cílem zvýšit konkurenceschopnost evropských firem.

Dohoda patnácti členských států EU obsahuje zmínku i o centrální evropské patentové kanceláři v Lucemburku, která by měla začít pracovat po roce 2010. Do této doby je udělování patentů v EU v pravomoci příslušných národních úřadů. Pro udělení společného patentu EU jsou firmy povinny předkládat třístránkový popis patentů do všech jedenácti úředních jazyků Unie. Experti uvádějí, že první společné patenty by měly být udělovány již v roce 2007.

Dodatková ochranná osvědčení

V roce 1992 byl v EU zaveden ochranný institut, který náš právní řád v té době neznal. Šlo o ochranná dodatková osvědčení pro léčiva (Nařízení Rady (ES) č. 1768/02 z 18. 6. 1992 o vytvoření dodatkového osvědčení pro léčiva, OJ L 182 z 2. 7. 1992, s. 1). Obdobná osvědčení jsou od roku 1996 udělována v EU i pro výrobky na ochranu rostlin (Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) z 23. 7. 1996 o vytvoření dodatkových osvědčení pro výrobky na ochranu rostlin, OJ L 198 z 8. 8. 1996 s. 38). Tato osvědčení slouží v podstatě k prodloužení doby platnosti patentů na některé produkty či způsoby jejich výroby. Je totiž známo, že farmaceutické výrobky a fytosanitární výrobky musejí být před uvedením na trh podrobeny dlouhodobému testování, ověřování bezpečnosti a účinků. Po tuto dobu běží již doba platnosti patentu, jeho majitel však nemá možnost svůj monopol k využití chráněného vynálezu realizovat, a tím získávat zpět prostředky vložené do výzkumu a vývoje. Přitom v těchto odvětvích jsou investice mimořádně vysoké. Majitelé uvedených patentů se proto cítili ve svých právech omezováni nebo dokonce diskriminováni. Pro nápravu tohoto stavu přijala řada států zvláštní opatření, kterými je přímo prodlužována patentová ochrana farmaceutických a fytosanitárních výrobků nebo je udělena ochrana dodatečná. Zavedení dodatkových ochranných osvědčení do našeho právního řádu bylo jedním z důvodů novelizace patentového zákona (viz zákon č. 116/2000 Sb.)

Nové acquis – průmyslové vzory a biotechnologické vynálezy

Je třeba brát v úvahu skutečnost, že i komunitární právo se v oblasti průmyslového vlastnictví dále vyvíjelo a vyvíjí. Koncem 90. let byly přijaty dvě harmonizační směrnice. Vědoma si svého závazku z článku 67 Evropské dohody, dokázala Česká republika jako první z kandidátských zemí promítnout toto nové acquis do svého právního řádu, a to dokonce dříve než některé členské státy EU.

Směrnice o právní ochraně biotechnologických vynálezů (Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 98/44/ES z 6. 7. o právní ochraně biotechnologických vynálezů OJ L 213 z 30. 7., 1998, s.1) byla přijata po mnohaleté diskusi týkající se etických aspektů biotechnologií a genetického inženýrství. Jedním z jejích cílů bylo objasnit rozsah ochrany poskytované biotechnologickým vynálezům, a tím podpořit investice do oblasti biotechnologií. Druhým cílem bylo zajistit, aby byly právní předpisy o patentovatelnosti biotechnologických vynálezů v EU harmonizovány, aby patentové úřady při udělování ochrany používaly jednotných kritérií. Přijetím směrnice dal Evropský parlament najevo svou podporu evropskému biotechnologickému průmyslu. Převedení směrnice do našeho právního řádu bylo provedeno s účinností od 1. 10. 200, a to zvláštním zákonem o ochraně biotechnologických vynálezů, který v této oblasti navazuje na patentový zákon a doplňuje jej. (Zákon č. 206/2000 Sb. o ochraně biotechnologických vynálezů). Zákon potvrzuje, že vynálezy, které splňují obvyklé podmínky, jsou patentovatelné, i když obsahují biologický materiál. V souladu se směrnicí vylučuje zákon z patentovatelnosti způsoby reproduktivního klonování lidí a postupy, při nichž se používá lidské embryo. Zákon se snaží i o vyvážené řešení problému, do jaké míry lze patentovat chov zvířat. Z patentovatelnosti jsou vyloučeny zásahy do genetické identity zvířat, které jim mohou způsobit utrpení bez podstatného medicínského účinku, a také zvířata, která jsou výsledkem takového způsobu. I v tomto případě přebírá zákon principy zakotvené ve směrnici Evropského parlamentu.

Průmyslové vzory

V roce 1998 vznikla směrnice ES k právní ochraně vzorů (Směrnice Evropského parlamentu a Rady č. 98/71/ES z 13.10.1998 o právní ochraně vzorů, OJ L 289 z 28.101998 s.l), která přinášela určité prvky v naší právní úpravě dosud neznámé. Ochrana se poskytuje maximálně na 25 let. Po dobu ochrany má vlastník výlučné právo na svůj design a může v jeho použití bránit třetí straně. Namísto rozsáhlé novelizace našeho patentového zákona se zdálo vhodnější přistoupit k přijetí nového zákona o průmyslových vzorech (Zákon č. 207/2000 Sb. o ochraně průmyslových vzorů). Za pozornost stojí zejména zavedení nové podmínky ochrany designu. Přihlašovaný vzor musí být nejen nový tak, jak tomu bylo doposud, navíc musí splňovat ještě podmínku individuální povahy. I v případě převedení směrnice ES o ochraně vzorů Česká republika předběhla dokonce i některé členské státy EU.

Užitné vzory

V EU nebyla ochrana užitným vzorem dosud harmonizována, existuje pouze na národní úrovni většiny, nikoliv všech členských zemí.

Po přijetí našeho patentového zákona v roce 1990 se objevila potřeba vyřešit problém rozdílu v patentovatelnosti vynálezu s vysokým stupněm tvůrčí invence (vynálezeckého stupně či výše) a méně významnými technickými, výrobními a provozními zdokonaleními, která tehdy bylo možno chránit v podobě zlepšovacího návrhu. V řadě států EU byl tento problém řešen zavedením užitného vzoru. Užitné vzory jsou většinou pojímány jako registrovaná práva, která poskytují výlučnou ochranu technickým vynálezům, které mají kratší životnost nebo jejichž vynálezecká výše je na nižší úrovni. Vzhledem ke svým vlastnostem (flexibilita, okamžitá registrace, nízké poplatky, jednoduchost přihlašování k ochraně) vyhovují užitné vzory velmi dobře potřebám malých či středních podniků. K zavedení této specifické ochrany technických řešení proto přistoupila Česká republika přijetím zákona o užitných vzorech (Zákon č. 478/1992 o užitných vzorech, který byl novelizovaný, č. 116/200 Sb., úplné znění vyhlášeno pod č. 4/2001 Sb.).

Topografie polovodičových výrobků

K harmonizaci předpisů členských států EU byla v prosinci 1986 přijata směrnice o právní ochraně topografie polovodičových výrobků (Směrnice Rady č. 87/54/ES z 16.12.1986 o právní ochraně topografií polovodičových výrobků, OJ L 24 z 27.1. 1987, s 36). Dnem 1.1. 1992 nabyl účinnosti zákon o ochraně polovodičových výrobků. (Zákon o ochraně topografií polovodičových výrobků, který byl novelizován zákonem č. 116/2000 Sb. úplné znění vyhlášeno pod č. 399/2000 Sb.) Historie zvláštní ochrany integrovaných obvodů, tzv. čipů je krátká. První zákon sledující ochranu topografií polovodičových výrobků byl až zákon přijatý v USA v roce 1984. Předmětem ochrany je v nejširším slova smyslu uspořádání polovodičového výrobku. Důležitou podmínkou je, aby šlo o výsledek vynálezecké, tvůrčí činnosti. Topografiím je poskytována výlučná ochrana. Bez souhlasu majitele nelze topografii nebo její část reprodukovat ani vyrábět polovodičový výrobek, v němž je obsažena. Účinky ochrany se nevztahují na tzv. reversní inženýrství (každý má právo polovodičový výrobek podrobit analýze a hodnocení) a na tzv. nevinné užívání (využívání osobou, která v dobré víře získala a využívala polovodičové výrobky).

Ochranné známky

Evropské společenství přistoupilo ke sblížení předpisů členských států týkajících se ochranných známek v roce 1988, a to opět cestou harmonizační směrnice (viz První směrnice Rady č. 89/104/ES z 21. 12. 1986 ke sblížení zákonů členských států o ochranných známkách, OJ L 40 z 11. 2. 1989, s. 1). Jejím cílem bylo odstranit existující rozdíly mezi národními předpisy členských států, a tím přispět k volnému pohybu zboží a svobodě poskytování služeb. Směrnice obsahuje demonstrativní výčet označení, která mohou tvořit ochrannou známku (slova, kresba, tvar výrobku), jsou-li schopna odlišit výrobky nebo služby jednoho podniku od výrobků a služeb jiných podniků. Stanoví rovněž důvody zamítnutí ochranné známky nebo jejímu prohlášení za neplatnou, plynoucí z povahy samotného označení (např. pouhá popisnost) nebo týkající se střetu s tzv. starším právem. Klíčovým prvkem harmonizace je úroveň ochrany, vyplývající ze zápisu ochranných známek v jednotlivých členských zemích, která je tedy dnes v členských státech EU stejná.

Výše uvedené zásady převzal zákon o ochranných známkách z roku 1995. (Zákon č. 137/1995 Sb. o ochranných známkách, novelizován zákonem 116/2000 Sb., úplné znění vyhlášeno pod č. 400/2000 Sb.) Tento právní předpis si však kladl i jiné cíle. Především odstranil všechny překážky v nakládání s ochrannými označeními, které byly dosud poznamenány administrativními zásahy státu do postavení jednotlivých hospodářských subjektů. Došlo k posílení postavení vlastníka ochranné známky, ale i k zesílení odpovědnosti dalších podnikatelských subjektů při označování výrobků a služeb. Zavedením námitkového řízení před zápisem ochranné známky do veřejnoprávního rejstříku, a tím i principu práv třetích osob, vycházel zákon již důsledně z pojetí známkové ochrany v komunitárním právu.

Obdobou společného patentu EU je unijní obchodní značka (CTM), která existuje na základě rozhodnutí Rady ministrů EU č. 40/1994 z prosince 1993. CTM zajišťuje po deset let výlučné právo na určitou značku po celé Unii a tuto dobu lze případně prodloužit ještě o dalších deset let. Po tuto dobu smí majitel značky zakázat její používání nejen pro totéž zboží či služby, ale i pro podobné produkty či služby. Systém CTM funguje od roku 1996. Unijní obchodní značky vydává úřad pro harmonizaci na vnitřním trhu ve španělském Alicante, který řeší i příslušné spory.

Vedle obchodních značek se v Unii vyvinula rozsáhlá legislativa na ochranu značek určitých druhů potravin, krmiv či alkoholu. Největší záruku tu poskytuje „ochrana názvu původu“ („PDO“) pro výrobky, které pocházejí z určité oblasti a u nichž lze prokázat, že mají specifické vlastnosti, jichž je možno dosáhnout jen v této oblasti. Poněkud menší význam má ochrana zeměpisného označení („PGO“). Ta se týká výrobků, u nichž je alespoň část výrobku nebo výrobního procesu (suroviny, proces zrání) spjata s oblastí jejich výroby. Ochranu formou názvu původu či formou zeměpisného označení lze využít nejen v posílení právní jistoty, ale zejména k uplatnění výjimek z norem EU. Chráněné výrobky nemusejí plnit všechny požadavky těchto norem, pokud by to narušovalo postup při jejich výrobě. V roce 2001 označení původu chránilo 339 druhů potravin a nápojů a u ochrany ve formě zeměpisného označení dosáhl počet těchto výrobků 213. Výjimky se týkají zejména sýrů (celkem 142 případů), ovoce a zeleniny (117 produktů), masa (82 značek včetně 54 druhů výrobků z masa). V České republice je tato problematika řešena v zákoně č. 451/2001 o ochraně označení původu a zeměpisných označení. Poskytnutí licence na označení původu a na zeměpisné označení je pojmově vyloučeno.

Závěr

Lze konstatovat, že v České republice je průmyslové i další duševní vlastnictví chráněno na evropské úrovni. Přizpůsobení průmyslově právní ochrany podmínkám tržní ekonomiky představovalo jednu z podmínek jejího dalšího rozvoje.Vzhledem k tomu, že šlo v podstatě jen o návrat k tradici, proběhla tato přeměna rychle a poměrně snadno. Již počátkem devadesátých let bylo v rychlém sledu přijato v této oblasti několik zákonů, které byly po zániku federace včleněny do právního řádu České republiky Byli jsme první postkomunistickou zemí, která zareagovala na nové hospodářsko-politické podmínky a urychleně přizpůsobila stav zejména patentově právní ochrany potřebám tržního hospodářství. Tato etapa trvala přibližně pět let. Dalším mezníkem byl bezesporu rok 2000, kdy došlo k dalšímu významnému posunu. Byla řešena ochrana užitným vzorem – ochrana, kterou dosud některé členské státy nemají a v zemích EU nebyla ochrana užitným vzorem dosud harmonizována. Cílevědomá harmonizace proběhla u ochranných známek, biotechnologických vynálezů. Zavedení dodatkových ochranných osvědčení bylo jedním z důvodů další novelizace patentového zákona 116/2000 Sb. Dohoda o obchodních aspektech práv k duševnímu vlastnictví (TRIPs) představovala vedle Evropské patentové úmluvy a jejího dopadu na národní právo další důvod pro novelizaci patentového zákona. Nyní je nezbytné, aby si všechny příslušné zákony i jejich změny osvojily i všechny české podnikatelské subjekty.

Literatura

MALÝ, Josef: *Užitný vzor.* Strategie [online], 2002, roč. 9, č. 20, s. 39. ISSN 1210-3576. URL: http://www.istrategie.cz.

MALÝ, Josef: *Průmyslový vzor.* Strategie [online], 2002, roč. 9, č. 18, s. 49. ISSN 1210-3756. URL: http://www.istrategie.cz.

MALÝ, Josef: *Ochranná známka.* Strategie [online], 2002, roč. 9, č. 17, s. 50. ISSN 1210-3756. URL: http://www.istrategie.cz.

MALÝ, Josef: *Obchod nehmotnými statky*. Patenty, vynálezy, know-how, ochranné známky. 1. vyd. Praha : C.H.Beck, 2002. 257 s. ISBN 80-7179-320-5.

MALÝ, Josef: *Finanční řízení a veřejné zakázky*. Praha : Ministerstvo pro místní rozvoj ČR, 2000. 110 s. ISBN 80-238-5977-3. Strukturální fondy – učební text III.

MALÝ, Josef: *Obchod s nehmotnými statky + legislativa EU.* Daně a právo, 1998, roč. III, č. 10, s. 30–31. ISSN 1211-7293.

MALÝ, Josef: *Formy přítomnosti na trhu nenáročné na kapitálové investice II.* Obchod Kontakt Marketing, 1998, roč. VII, č. 1, s. 18–19. ISSN 1210-4531.

MALÝ, Josef: *Formy přítomnosti na trhu nenáročné na kapitálové investice 1.* Obchod kontakt marketing, 1997, roč. VI, č. 10, s. 18–19. ISSN 1210-4531.

BOHÁČEK, Martin – MALÝ, Josef – ŠRONĚK, Ivan – MACHKOVÁ, Hana: *Patenty, licence, konzultantské a inženýrské služby.* Praha : VŠE, 1992. 38 s.

MALÝ, Josef: *Technický transfer*. In: Mezinárodní marketing. Praha : INPRO, 1992.

Nakládání průmyslovým vlastnictvím v ČR a příslušná legislativa EU

Josef Malý

Abstrakt

Know-how, informace, znalosti, obchodní tajemství, průmyslové a jiné duševní vlastnictví, tj. patenty, užitné vzory a průmyslové vzory, ochranné známky, obchodní jména, označení o původu výrobků a zeměpisná označení- tyto termíny obsahují různé prvky v uspořádání průmyslového vlastnictví firmy, jehož důležitost v ekonomii nehmotných statků je velmi dobře známa. Tyto prvky vyžadují nové formy řízení včetně strategie, jak s nimi nakládat. Vyžadují rovněž značné znalosti obchodních, finančních a právních nástrojů, aby je bylo možno převést do účetních aktiv a předmětů právní ochrany. Zajistíme-li jim právní formu a uspořádáme-li si vlastnická práva k nim, stávají se pro podnikání zdrojem značné hodnoty. Tuto hodnotu lze kvantifikovat se stanovením cílů a s využitím finančních metod. Pojem nehmotná aktiva obsahuje v sobě důsledné uspořádání práv k nim včetně strategické volby jejich využití. Nejdůležitější část studie je věnována právnímu prostředí v 15 původních členských zemích EU, přičemž je zdůrazněno, že téměř všechny právní normy byly již promítnuty do legislativy platné v ČR.

Klíčová slova: know-how, patent, užitný vzory, průmyslový vzor, ochranná známka, obchodní jméno, označení původu výrobků, zeměpisná označení, „evropský patent“, bloková výjimka.

Management on Industrial Property in the Czech Republic and the Legislation in the EU

Abstract

Know-how, information, knowledge, trade secrets, industrial and intellectual property, i.e. patents, utility models, industrial designs, trademarks, trade names, appellations of origin of goods and geographical identifications: these terms cover different components of an organization ´s „industrial property“, the importance of which in intangible economy is well-known. These components require new forms of „management“-with this term covering strategy. They also require expertise with commercial, financial and legal tools to convert them into „accounting assets“ and legal objects.

By giving them a legal form and organizing their ownership, they become a source of value for the business, quantifiable using objectives and rigorous financial methods. The term „intangible assets“ involves rigorous organization of the ownership of rights, which involves strategic choices for their exploitation.

The most important part of the study is devoted to the legislative environment valid in the former 15 member states of the EU with most of the provisions and laws already incorporated in the Czech laws.

Key words: know-how, patent, utility model, industrial design, trademark, trade name, appellation of origin of goods, geographical identification, "European Patent", block exemption.

JEL classification: